

SIVISTYSVALIOKUNNAN MIETINTÖ 1/2010 vp

Hallituksen esitys laiksi Saamelaisalueen koulutuskeskuksesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 8 päivänä syyskuuta 2009 lähettänyt sivistysvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen laiksi Saamelaisalueen koulutuskeskuksesta (HE 108/2009 vp).

Lausunto

Perustuslakivaliokunta on sivistysvaliokunnan pyynnöstä antanut asiasta lausunnon (PeVL 40/2009 vp), joka on otettu tämän mietinnön liitteeksi.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- opetusneuvos Arja Mäkeläinen, opetusministeriö
- lakimiessihteeri Aimo Guttorm, saamelaiskäräjät
- kouluneuvos Ulla Vanttaja, Opetushallitus
- johtokunnan puheenjohtaja Veikko Guttorm ja rehtori Liisa Holmberg, Saamelaisalueen koulutuskeskus
- kansanedustaja Janne Seurujärvi
- puheenjohtaja Antti Katekeetta.

Lisäksi kirjallisen lisälausunnon on antanut
— Saamelaisalueen koulutuskeskus.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki Saamelaisalueen koulutuskeskuksesta. Samalla kumottaisiin nykyinen laki.

Nykyinen laki on monin tavoin vanhentunut eikä ole seurannut koulutuslainsäädännössä tehtyjä muutoksia. Koulutuskeskuksen toimintaympäristö ja toiminta ovat muuttuneet. Saamelaisalueen koulutuskeskuksen asema saamelaisten kotiseutualueen ja saamelaisväestön koulutustarpeisiin vastaavana valtion oppilaitoksena säilyisi ennallaan.

Saamelaisalueen koulutuskeskuksella olisi edelleen kaksi keskeistä koulutustehtävää. Koulutuskeskuksen antamassa ammatillisessa pe-

rus- ja lisäkoulutuksessa noudatettaisiin ammatillisesta koulutuksesta annettujen lakien säännöksiä. Voimassa olevaan lakiin sisältyvä yleissivistävä aikuiskoulutus -termi muutettaisiin saamen kielen ja kulttuurin opetukseksi ja siihen sisältyisi myös saamelaiskulttuurin kehittämiseen ja edistämiseen tarkoitettu kurssimuotoinen opetus. Tätä opetusta koskevasta määrällisestä säätelystä luovuttaisiin niin, että opetuksen laajuudesta sovittaisiin Opetushallituksen kanssa tehtävässä tulossopimuksessa. Tämän opetuksen opiskelijoiden asemaa koskevia säännöksiä uudistetaan.

Koulutuskeskuksen hallintoelimiä ja henkilöstöä koskevat säännökset otettaisiin pääosin lakiin, kun ne nyt ovat asetuksessa. Johtokun-

nan asettaminen siirrettäisiin lääninhallitukselta Opetushallitukselle.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Yleisperustelut

Valiokunta pitää tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena ajanmukaistaa vuonna 1993 säädettyä Saamelaisalueen koulutuskeskusta koskevaa lakia. Valiokunta korostaa, että Saamelaisalueen koulutuskeskus on tärkeä saamelaisalueen väestön ja saamelaisten osaamis- ja sivistystehtävän toteuttaja. On välttämätöntä turvata saamen kielen säilyminen ja saamelaisväestön perusoikeuksien toteutuminen. Valiokunta puoltaa lakiehdotuksen hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Perustuslaissa on turvattu saamelaisille perusoikeutena oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltä ja kulttuuria. Saamen kielilaissa säädetään muun muassa julkisen vallan velvollisuuksista toteuttaa ja edistää saamelaisten kielellisiä oikeuksia. Saamelaisalueen koulutuskeskus on valtion oppilaitos, joka osaltaan toteuttaa saamelaisten kieltä ja kulttuuria koskevia oikeuksia. Koulutuskeskuksen keskeiset tehtävät ovat saamelaisalueen ammatillisen koulutuksen järjestäminen sekä saamen kielen ja perinteisten elinkeinojen elinvoimaisuuden turvaaminen. Koulutuskeskuksessa annettava koulutus osaltaan varmistaa saamen kielen ja kulttuurin säilymistä elinvoimaisena myös tulevaisuudessa.

Valiokunta pitää tärkeänä sitä, että koulutuskeskus voi palvella saamelaisväestön saamen kielen ja kulttuurin osaamistarpeita koko saamelaisalueella mutta myös saamelaisalueen ulkopuolella. Tässä verkko-opetuksella ja oppimateriaalipalveluilla on tärkeä osuus.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan neuvotteluja on käyty Utsjoen saamelaislukion siirtämisestä koulutuskeskuksen alaisuuteen. Valiokunta toteaa, että nyt käsiteltävä lakiehdotus ei ole esteenä lukion hallinnon uudelleenjärjestelyille.

Valiokunnan mielestä on tärkeää, että koulutuskeskus tekee käytännön yhteistyötä eri korkeasteen koulutustoimijoiden, kuten esimerkiksi Lapin ja Oulun yliopistojen kanssa.

Luontaiselinkeinojen kehittäminen. Valiokunta toteaa, että lakiehdotuksella ei ole tarkoitus muuttaa käsitystä siitä, että luontaiselinkeinot kuuluvat osana saamelaiskulttuuriin ja saamelaisten perusoikeuksiin. Valiokunta toteaa, että hallituksen esityksen perusteluissa olevat maininnat "säilyttää ja kehittää saamelaiskulttuuria", "kohottaa saamelaisväestön ammatillista osaamista" ja "vastata saamelaisalueen elinkeinöelämän koulutustarpeisiin" sisältävät myös luontaiselinkeinojen säilyttämisen ja kehittämisen. Koulutuskeskuksen tehtävien ja annettavan koulutuksen kuvauksessa luontaiselinkeinojen osuus tulee koulutustarjonnassa selvästi esille. Saamelaisten kulttuurilla ei siten ole tarkoitus ymmärtää ainoastaan henkisen kulttuurin aluetta. Luontaiselinkeinot kuuluvat lakiehdotuksen 1 §:ssä tarkoitetun saamelaiskulttuurin säilyttämisen ja kehittämisen piiriin.

Kielitaitovaatimukset. Lakiehdotuksen 14 §:n mukaan rehtorilla tulee olla saamen kielessä vähintään hyvä suullinen ja kirjallinen taito. Pykälässä säädetään rehtorin saamen kielen taidon vähimmäisvaatimuksista.

Voimassa olevan saamelaisalueen koulutuskeskuksesta annetun asetuksen (649/1993) 12 §:n 3 momentin mukaan koulutuskeskuksen opetushenkilöstöltä vaaditaan riittävä saamen kielen taito. Lakiehdotuksen 14 §:n 1 momentissa viitataan opetushenkilöstön kelpoisuuden osalta opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annettuun valtioneuvoston asetukseen (986/1998), johon koulutusta koskevan lainsäädännön uudistamisen yhteydessä opetus-

henkilöstön kelpoisuusvaatimukset koottiin. Kelpoisuusasetuksen perusteella koulutuskeskuksen opettajien kohdalla noudatettava kielitaitovaatimus on se, että opettaja hallitsee opetuskielen. Lakiehdotuksen säännökset opetushenkilöstön kielitaidosta ovat täsmällisemmät kuin voimassa olevassa saamelaisalueen koulutuskeskuksesta annetussa asetuksessa.

Nykyisen saamelaisalueen koulutuskeskuksesta annetun asetuksen 12 §:n 3 momentin muotoilua riittävästä saamen kielen taidosta ei enää sellaisenaan voida pitää riittävänä sääntelynä, vaan kielitaitovaatimus tulee johtaa yleisistä kielitaitovaatimuksista koskevista säännöksistä. Kielitaitovaatimuksista säädettyä tulee todeta, minkä tasoista kielitaidosta on kyse.

Saamelaisalueen koulutuskeskuksen tehtävänä on antaa ammatillista koulutusta sekä saamen kielen ja kulttuurin opetusta. Koulutuskeskuksen johtokunta päättää ammatillisen koulutuksen järjestämisluvan antamisesta puitteissa siitä, mitä opetusta annetaan saamen kielellä ja miten laajasti. Saamen kielen ja kulttuurin opetus jo sellaisenaan sisältää oletuksen siitä, että sitä opettavat hallitsevat saamen kielen. Näin ollen koulutuskeskuksen omista ratkaisuksista pitkälti riippuu, miten laajaa saamenkielinen opetus on ja miten laajasti henkilöstön tulee osata saamen kieltä.

Valiokunnan mielestä opetushenkilöstön kielitaitovaatimuksista ehdotettu on kannatettava. Kelpoisuusvaatimukset ovat vähimmäisvaatimuksia, minkä lisäksi koulutuskeskuksen johtokunta voi opetushenkilöstöä koskevissa valinnoissa painottaa esimerkiksi kielitaidon monipuolisuutta.

Virtuaaliopetus ja perusopetuksen järjestäminen saamelaisalueen ulkopuolella. Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa on ehdotettu saamenkielisen perusopetuksen mahdollistamista saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella virtuaalikoulutuksen muodossa.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen perusopetuslain (628/1998) lähtökohtaan, että oppivelvollisten opetus toteutetaan lähiopetuksena.

Sen sijaan muiden kuin oppivelvollisten perusopetus voidaan järjestää eri tavoilla, kuten lähiopetuksena, etäopetuksena, monimuoto-opetuksena tai niiden erilaisina sovelluksina. Perusopetuksen järjestämislupia ei opetusministeriön mukaan ole myönnetty vain tietyiltä osin perusopetusta, esimerkiksi jonkin oppiaineen järjestämiseen, vaan lupa koskee aina perusopetuksen oppimäärän järjestämistä.

Suomen saamelaisista yli 60 prosenttia asuu saamelaisalueen ulkopuolella. Sen vuoksi on tärkeää saamen kielen säilymiselle, että myös koulutuskeskus nykYTEknologiaa hyödyntäen käyttää joustavasti eri opetusmuotoja.

Yksityiskohtaiset perustelut

11 §. Hallituksen esityksen mukaan koulutuskeskuksella on oppilaskunta, johon lakiehdotuksen 11 §:n mukaan kuuluisivat säännöksessä mainitut opiskelijaryhmät. Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan, että ehdotus on valtiosääntöoikeudellisesti merkityksellinen, koska sillä rajoitetaan perustuslain 13 §:n 2 momentissa turvattua yhdistymisvapautta. Tähän vapautteen kuuluu myös oikeus olla kuulumatta yhdistykseen.

Perustuslakivaliokunnan mukaan 11 §:n säännös pakkojäsenyydestä on vastoin perustuslaissa turvattua yhdistymisvapautta. Sääntelyä on siksi tarkistettava niin, että jäsenyys oppilaskunnassa on koulutuskeskuksen opiskelijalle vapaaehtoista. Tämä on edellytys lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Perustuslakivaliokunnan valtiosääntöisten huomautusten johdosta valiokunta on muuttanut säännöksen sanamuotoa niin, että oppilaskuntaan kuuluminen on opiskelijalle vapaaehtoista.

12 §. Perustuslakivaliokunta on katsonut, että johtosäännöllä määrättävien asioiden alaa on rajoitettava ja täsmennettävä. Sivistysvaliokunta on täsmentänyt säännöstä niin, että nämä edellytykset täyttyvät.

Säättämisyjärjestys

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan edellyttänyt, että sen tekemät huomiot lakiehdotuksen 11 §:ään otetaan huomioon, jotta laki voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Sivistysvaliokunta on tämän johdosta muuttanut oppilaskuntaa koskevaa 11 §:ää.

Valiokunnan muutosehdotukset

11 §

Oppilaskunta

Koulutuskeskuksella on oppilaskunta, johon voivat kuulua 3 §:ssä tarkoitetun ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijat sekä sellaiset 3 §:ssä tarkoitetun ammatillisen lisäkoulutuksen ja 4 §:ssä tarkoitetun opetuksen opiskelijat, jotka opiskelevat koulutuskeskuksessa vähintään lukukauden. Oppilaskunnan tehtävänä on edistää opiskelijoiden yhteistoimintaa. Oppilaskunta käyttää ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 36 §:ssä tarkoitettua opiskelijoiden puhevaltaa. Oppilaskunnan toiminnan järjestämisestä päättää johtokunta.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella sivistysvaliokunta ehdottaa,

että lakiehdotus hyväksytään muutoin hallituksen esityksen mukaisena paitsi 11 ja 12 § muutettuina (Valiokunnan muutosehdotukset).

12 §

Johtosääntö

Koulutuskeskuksen johtosäännössä annetaan tarkemmat määräykset koulutuksen järjestämisen yleisistä perusteista, hallinnosta sekä toimielinten ja henkilöstön (*poist.*) tehtävistä, neuvottelukunnasta, oppilaskunnasta sekä muusta sisäisestä toiminnasta. Lisäksi johtosäännössä määrätään saamen kielen ja kulttuurin opetuksen järjestämisen yleisistä perusteista. Johtosäännön hyväksyy koulutuskeskuksen johtokunta.

Helsingissä 26 päivänä helmikuuta 2010

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Raija Vahasalo /kok	Håkan Nordman /r
vpj.	Tuomo Hänninen /kesk	Lauri Oinonen /kesk
jäs.	Outi Alanko-Kahiluoto /vihr (osit- tain)	Tuula Peltonen /sd
	Paavo Arhinmäki /vas	Tuomo Puumala /kesk
	Merikukka Forsius /kok	Leena Rauhala /kd
	Timo Heinonen /kok	Tommy Tabermann /sd
	Anneli Kiljunen /sd	Mirja Vehkaperä /kesk
	Sanna Lauslahti /kok	Pauliina Viitamies /sd (osittain)
	Jukka Mäkelä /kok	vjäs. Ilkka Kantola /sd.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marjo Hakkila.